

вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Випуск 33. Том 2. С. 108–111.

7. Uniform Code of Military Justice (USA) – § 85–§ 87. URL : <https://ihl-databases.icrc.org/en/national-practice/uniform-code-military-justice-us-code-title-10-chapter-47-1950> (дата звернення: 15.11.2025).

8. Armed Forces Act 2006 (UK) – section 8–15. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/52/contents> (дата звернення: 15.11.2025).

9. Wehrstrafgesetz (WStG) – German Military Penal Code, §15. URL: <https://collections.nlm.nih.gov/catalog/nlm:nlmuid-101667445-bk> (дата звернення: 15.11.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-35>

СУЧАСНІ РИЗИКИ ПОШИРЕННЯ ЗБРОЇ В УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сташишин Анастасія Сергіївна

*здобувач вищої освіти факультету правоохоронної діяльності
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)
м. Хмельницький, Україна*

Ніколаєнко Тетяна Богданівна

*доктор юридичних наук, професор, полковник юстиції професор
кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності
факультету правоохоронної діяльності
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)
м. Хмельницький, Україна*

В умовах глибокої трансформації безпекового середовища, що розпочалася з 2014 року й суттєво загострилася у 2022 році після повномасштабного вторгнення РФ до України масштаби незаконного обігу зброї в Україні викликають занепокоєння. Запровадження воєнного стану, мобілізація, забезпечення фронту та територій, що наближені до фронту вогнепальною зброєю, боєприпасами вплинули, з однієї сторони, на механізм державного контролю за обігом цих предметів та, з іншої сторони, створили ґрунт для формування розгалуженої сітки незаконного ринку зброї. У цих умовах обіг зброї

почав сприйматися не лише необхідність забезпечення фронту засобами ведення війни, але й як негативне явище, яке в умовах воєнного стану отримало неабияке розповсюдження у різних верствах населення [1; 2].

Воєнний стан суттєво вплинув на доступність зброї, її географію та способи незаконного переміщення. На початковому етапі повномасштабної війни в Україні на міжнародному рівні домінували побоювання щодо масштабності як обігу зброї у державі, так і її незаконному ввезені до держав ЄС. Такі думки лунали у заявах представників Європолу щодо ризику накопичення запасів зброї вздовж кордонів з метою її подальшого нелегального вивезення [3]. Водночас представники ЄС із питань зовнішньої та безпекової політики, спираючись на наявні дані, наголошували, що твердження про масовість переміщення зброї через державний кордон України (її контрабанду) мають ознаки пропагандистських наративів і не підтверджуються системними доказами [4]. Ця позиція узгоджується і з висновками експертів Глобальної ініціативи проти транснаціональної організованої злочинності, які вказують, що переміщення зброї з України до інших держав в умовах війни є складною, ризикованою та економічно малопривабливою для злочинців, тому основні обсяги зброї накопичуються всередині держави. У зв'язку з цим можна вести мову, що воєнний стан, з однієї сторони, вплинув на контрабанду зброї в Україні, з іншої сторони, сформував внутрішній ринок обігу зброї, орієнтованого на внутрішнього споживача.

Особливий вимір впливу воєнного стану – це зміна суспільного ставлення до володіння зброєю. Збройна агресія та воєнні дії на території держави об'єктивно посилили запит на самооборону та суб'єктивне відчуття необхідності мати зброю «на випадок загрози». Дані Small Arms Survey свідчать, що майже половина українських чоловіків уже мають або хотіли б мати вогнепальну зброю [5, с. 6]. У контексті воєнного стану це означає, що поширення потенційної бази попиту на нелегальну зброю є, проте не всі охочі можуть отримати її у легальний спосіб, а частина бажаючих, які легально мали цю зброєю (під час воєнних дій/операцій) у складі військових підрозділів, надалі прагнуть залишити її у своєму розпорядженні. Тому воєнний стан опосередковано впливає на рівень на масштаби зростання незаконного обігу зброї через поєднання як об'єктивного насичення зброєю держави, так і суб'єктивної прагнення та готовності значної частини населення її мати/зберігати.

У юридичній літературі незаконний обіг зброї розуміють як умисні дії з виробництва, збуту, передачі, придбання, заволодіння, зберігання, носіння, перевезення, переміщення, ввезення/вивезення на/з території

держави, розповсюдження, зберігання, застосування, використання зброї, які здійснюються з порушенням законодавчо встановлених правил [2, с. 11]. У контексті воєнного стану масштаб таких діянь зростає, насамперед, на територіях ведення бойових дій та прилеглих до них територій, де щоденна військова реальність розмиває межу між «штатною» зброєю, що використовується у бойових завданнях, і тією, яка поступово виходить із легального обігу й потрапляє до цивільних або кримінальних структур.

Воєнний стан у сучасних умовах водночас актуалізував роль волонтерів, які здійснюють логістичну підтримку військових підрозділів, доставляють обладнання, спорядження, іноді супроводжують вантажі з озброєнням або мають до них побічний доступ. У переважній більшості випадків така діяльність волонтерів залишається законною й суспільно корисною, проте в окремих випадках у поєднанні з корисливими мотивами у взаємодії з корумпованими військовослужбовцями вона, на жаль, перетворюється на нелегальний канал переміщення зброї з районів бойових дій до інших регіонів й потенційно – за кордон. Тому воєнний стан в умовах сьогодення, може використовуватись як умова сприяння для розширення «сірої зони» руху матеріальних ресурсів окремими недобросовісними учасниками волонтерських мереж.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що воєнний стан в Україні істотно збільшив масштаби незаконного обігу зброї, насамперед, за рахунок об'єктивного розширення доступу до неї та суб'єктивного прагнення населення до збройного самозахисту

Формується внутрішній ринок нелегальної зброї, де ключовими «постачальниками» стають окремі військовослужбовці, демобілізовані, які пов'язані з криміналітетом особи та окремі учасники волонтерських мереж, які здатні забезпечити логістику її переміщення.

Література:

1. У порту штурмить. Організована злочинність в Одесі після російського вторгнення: стаття. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. 5 вересня 2023 року. URL: <https://surl.li/fcktmh>
2. Розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї та вибухових речовин: методичні рекомендації / В. В. Крижна, В. В. Арешонков, О. М. Стрільців та ін. 2-ге вид. Київ, 2020. 89 с.
3. Europol warnt vor Waffenschmuggel. ORF.at: news. Veröffentlicht 21 Juli 2022. URL: <https://orf.at/stories/3277394/>
4. Шкурко Д. Пітер Стано. Вся інформація від росії щодо «контрабанди зброї» з України є масованою пропагандою і брехнею. *Ukrinform.ua*. URL: <https://surl.lu/rvzzyy>

5. Гергелі Хідег. Від конфлікту до наслідків: Майже половина українських чоловіків хотіли б мати вогнепальну зброю або вже її мають. Оновлена інформація щодо ситуації. *SmallArmsSurvey*, Geneva, Switzerland, грудень 2023. URL: <https://surl.li/ywtjak>